

Скляренко О. М. (Одеса)

ТИПОЛОГІЧНЕ ПОРІВНЯННЯ ГУМОРИСТИЧНИХ ПРИЗВИЩ

Резюме

Скляренко О. М. Типологічне порівняння гумористичних прізвищ.

Стаття присвячена типологічному зіставленню гумористично-конотативних іменувань в антропонімній сфері України, Великої Британії, о. Мальта та Франції. Аргументується типологічний ізоморфізм їх трансформаційних шляхів. Відмінності обумовлені не лигає специфічним характером та шляхами розвитку розглянутих мов, не лише різними географічними та історичними умовами їх існування, але й особливостями оіомастичного менталітету та традицій народів, які творили ці назви.

Ключові слова, типологія, антропонім, номінація, онімізація, гумор, конотація.

Summary

Sklyarenko O. N. Typological Comparison of Humorous Surnames.

The article is devoted to the typological comparison of humorous surnames in Ukraine, Great Britain, the Maltese Islands and France. It is proved that they pass similar ways of transformation process. The differences are caused not only by the specificity of the given languages and their toponymic systems, not only by differences in the geographical and historical conditions of their existence and ways of developments, but also by peculiarities of onomastic mentality and traditions of people who created these names.

Key words, typology, anthroponym, nomination, humor, onymization, connotation.

Антроіоцентрична парадигма як новий напрям у мовознавчих розвідках пов'язана з описом мовної картини світу, тобто узагальненим уявленням про дійсність і людину, яка міститься в свідомості людей і репрезентується в мові. Концептуальна картина світу особливої концентрації набуває в антропонімній сфері, бо в прізвищевій системі набагато більше, ніж в будь-якій іншій мовній системі, включаючи апелативну, відбивається національно-культурна специфіка етносу. У прізвищевій семантиці вимальовується етнопсихічний портрет, ментальні особливості етносу, відбиваються його і позитивні, і негативні риси. Певне місце в цій лексичній парадигмі посідають антропоніми гумористично-іронічної спрямованості, в яких у специфічній формі через процеси іривіщезової номінації віддзеркалюються позначення внутрішніх характеристик, психоментальних особливостей конкретного етносу. Національна антроіонімна свідомість етносу чи не найяскравіше виражається через його гумористичні, іронічні номінації.

Українське слово *гумор* (англ. *humor*, амер. *humour*, франц. *humeur*) походить від латинського слова (*h*) *umor*, що значить 'волога', 'рідина'. З часом це слово отримало значення 'рідина' в сенсі 'соки' (як компонент живого тіла). У сучасній українській мові (як в англійській, так і французькій) слово *гумор* має не лише значення 'зображення смішного, веселого, дотепного, кумедного, комічного', а й значення 'психічний стан', 'стан душі, настрої', 'схильність до чогось' [3: 202; 1:788; 4: 528]. Інколи важко розрізнити, де домінує доброзичливий гумор, дотепність, а де відчувається глузування, насмішка; де іронія, а де сарказм тощо. Всі ці емоційні відтінки дуже тісно пов'язані між собою, вони переходять один в інший. Тим більше, що такий психологічний фактор, як гумор залишається в принципі невизначеним і неясним: те, що одному видається смішним, іншого дратує. Поняття *гумор* не обмежується лише сенсом 'зображення кумедного'; воно значною мірою синонімічне слову *конотація*, що виявляється в різних мовних формах емоційного ставлення мовця до предмета мовлення та його оцінки (напр., зневажливо, пестливо), його експресивної характеристики [18: 282].

У цій роботі слово *гумор* розуміється саме в розширеному конотативному значенні.

Українська прізвищева система багата на колоритні, яскраві найменування. Етимологічний аналіз архаїчних слів свідчить, що імена з гумористично-іронічною семантикою відомі українцям з давніх-давен. В основі прізвища **Бойкало** лежить однойменне прізвище, безпосередньо мотивоване укр. *бовкало* - 'дурний базіка', що зводиться до псл. *bьlkadloі, співвідносного з дієсловом *bьlkatі; антропонім іривіщезового походження **Дурбак** мотивований відповідним діалектним аіелативом із значенням 'дурень', що сягає псл. *dьrbakь; антропонім **Шкорад** утворився семантичним способом від відповідного апелатива, що сягає псл. праформи * (s)korđь, пор. сучасні діалектні форми *шкарадний* 'поганий, гидкий', блр. *шкарада* - 'задириха, людина з нестерпним характером' [7:69]. Серед семантичного розмаїття твірних основ українських прізвищ, що остаточно сформувалися понад два століття тому, певне місце займають антропонімі лексеми з яскравим експресійно-емоційним навантаженням, гумористичними, жартівливо-зневажливими конотаціями. Лексичною базою таких антроіонімів виступають гумористичні позначення прикмет людини, слова, що вказують на певні риси зовнішності, характеру, поведінки, дають характеристику першоносія назви. Пор. **Кидик** (від *кидик* - 'маленька на зріст людина'), **Мазепа** (від *мазена* - 'замазура'), **Лапай** (*лапай* - 'з великими, незграбними руками'), **Баглай** (*баглай* - 'ледар, тюхтій'), **Верхола** (*верхола* - 'халтурник'), **Найко** (*найко* - 'людина, що відкладає роботу на пізніше') [2: 12, 13]. Такі «гумористично спеціалізовані» слова легко антроіонімізуються, пор. прізвища **Дрибуленда** (*дибуляти* - 'дрібно

ходити'), **Киркало** (*киркати* - 'різко, пронизливо кричати'), **Напуда** (*напудити* - 'налякати'), **Хавко** (*хавкати* - 'жадібно їсти') [2: 13].

Схильність українців до гумору виявляється також у специфічних прізвищах чоловічого роду, які утворені від жіночих імен. Як зазначає Ю. К. Редько, «Прізвища типу **Марусій, Парасій, Калинчій** і под. були, здається, первісно глузливими назвами (на зразок *бабій, плаксії*) парубків, що залицались до *Марусі, Парасі* чи *Калинки*» [13: 12]. Л. Т. Масенко додає до цього «іронічні прізвиська чоловіків за жіночим ім'ям, яким їх наділяли сусіди у тих випадках, коли жінка як особистість переважала чоловіка», на зразок **Галій, Гандзій, Паращій, Химій, Хоптій, Пазій** тощо, пор. також прізвиська **Бабій, Мамій, Плахтій** [10: 28].

Своєрідну групу складають композитні прізвиська, які виникли лексико-семантичним способом від колишніх прізвиськ і сягають доби Запорозької Січі. В семантичному плані вони стосуються, зокрема, назв різних професій, ремесел. Одні назви пов'язані із торгівлею - **Продайшило**, інші - з землеробством - **Оридорога**. Деякі імена походять від гумористичного позначенням кухарів: **Паливода, Варивода; цидульників: Стриживус, Покиньборода; мисливців: Побийовк, Гонивовк** тощо [16: 211]. Першими носіями прізвиськ **Тягнишкіра, Тягнишкура** були шевці, першоносіями прізвиськ **Мукосієнко, Крупидеренко** були мельники, **Дубогризенко, Короцюпенко** - теслярі, **Шкlobій** - склярі, **Заплюйсвічка** - паламарі та ін. [20 :137-138]. Прізвиськами церковників були, наприклад, **Кадигрїб** (піп), **Заплюйсвічка** чи **Свічкогас** (паламар), міщани **Салогубами**, військові вістові - **Скороходами**, вискочки з низів - **Скоробагатими** тощо [19: 14]. Особливо характерні серед антропонімів особові назви, мотивом до виникнення яких послужив негативний з точки зору народної моралі вчинок або випадок в житті людини: **Некормигїсть, Неприймибрата, Нездоймишапка, Убийкобила** і под.[19: 17]. До цієї ж лексико-семантичної групи належать антропоніми, утворені поєднанням дієслова і залежного іменника з об'єктною функцією, пор. гумористичну антропонімізацію позначення малопрофесійного хірурга - Костолом, недалого ветеринара - **Коновал**, поганого живописця - **Богомаз** [16: 212]. Породженням незалежного, розкутого, відчайдушного духу запорізького січового козацтва виступає своєрідна як за значенням сполучуваних основ, так і за способом творення група прізвиськ, що не має аналогій в антропонімічних системах всієї Славії: **Затулівігер, Недайкаша, Підкуймуха, Задерихвіст, Перебийніс, Печиборщ, Покиньчереда, Роздайбіда, Цїдибрага** та ін. [10 :38].

Засіб створення гумору за допомогою емоційно забарвленої лексики широко застосовується в українській літературі, зокрема в творах І. К. Карпенка-Карого, С. В. Васильченка, І. Я. Франка та ін. Серед імен і прізвиськ, використаних Г. Ф. Квіткою-Основ'яненком як засіб створення

гумору, переважну більшість становлять ті, утворені письменником від іменників, які належать до емоційно зниженої лексики, іноді від лайливих і грубих слів. **Псючиха, Колупайчиха, Рябокобилица, Жолобиха, Забрьюха, Левурда, Швандюра, Понура** та ін. [15: 23]. Для характеристики персонажів байок Л. Глібов застосовує відповідні прізвиська: **Шелестиха, Небреха, Свистуненко** і под. Із гумористичним відтінком ужиті деякі міфологічні імена (**Фортуниха**) [9: 23]. «Перелицювання»

І. Котляревським власних міфологічних імен богів і героїв «звучить фамільярно-жартівливо і надто буденно, по-домашньому, в українсько-побутовому дусі»: **Вулкасю, Енеєчку, Купідоне, Купідончик, Агамемноненко** [12: 64]. Не залишимо поза увагою й персонажів письменника М. В. Гоголя, прізвиська яких «містять в собі не тільки яскравий український елемент, але чималу насагу гумору: **Вискряк, Голопуцек, Коростявий, Пузатий Пацюк, Переперчиха, Цибуля** та ін.» [8: 109]. «Прізвиська не відстають в гуморі від прізвиськ, бо вони сформовані на базі прізвиськ»: **Деркач-Драшпановський, Кизя- колупенко, Свербигуз, Шпонька** та ін.[8. 109].

Зазначимо, що в сфері неофіційної української ономастики існують оказіональні власні назви із гумористичним навантаженням, які походять від лексично трансформованих вигуків, риторичних звертань та інших слів, близьких до вигуків. Вони часто трапляються серед неофіційного антропонімікону. Одним із джерел утворення гумористичного прізвиська **Бабух** може служити лексема *бабух*, утворена шляхом неповного подвоєння вигуків *бах, бух* [11:325]. Прізвисько **Галко** пов'язане із вигуком *гон*, яке побутує в селах на весіллі чи в інших обрядах і служить для підтримки і надання урочистості події, *Ганко* - 'той, що гучно гопкає' [11:

326] . Прізвисько **Ето** слід трактувати як субстантивацію і онімізацію російського займенника *это*. Цю лексему носій прізвиська часто повторював у товаристві [11: 326]. Виникнення прізвиська **Фіштар** пов'язують із особливістю вимови вигуку *шїїта* - 'команда коням: уліво', як *фішита* [11:

327] . Найближчим семантичним відповідником прізвиська **Цявтор** є дієслово *цявкати* від *цяв* - 'дзяв', 'гав-гав'; *цявтор* - 'той, що голосно кричить, лається, пискливо свариться' [11: 327]. Наявність початкового х у звуковій формі українських особових імен **Хома, Химка, Хівря** призвела до їхніх гумористично-презирливих конотації! Як зазначає Л. Г. Скрипник, «Вже здавна на Україні невдах називають *Хомою* чи *Химкою*, некультурних, «неотесаних», недоумкуватих - *Ганкою, Феською, Хіврею*, дурнів - *Стецьком, неуважних, неспритних* - *Солохою, Солопїєм*» [17: 113]. Іван Франко висловлює здогад, що ім'я **Гала - Агафія, Гапка** зійшло на синонім дурної жінки мабуть під впливом польського *gar* - 'дурень': «Чи і *Гапка* люди? То ще дурна *Гапка*» [5: 455] Та **Химка** - «мужеське ім'я здрібніле від Юхим, Евфимій» [6: 342].

Як і в українській антропонімії, серед англійськомовних та мальтійських прізвиськ найбільший розряд становлять іменування, що характеризують людину за особистими зовнішніми чи внутрішніми рисами. Одним із найперших англійських прізвиськ, які походять від прізвиськ, є зафіксоване ще в 1086 р. іменування **Robert Gemon** або **Grenon** «Роберт Вуса» [23: 218]. У той час всі нормани ходили чисто голені і поява дивака з вусами була вражаючою, звідки і прізвисько. В минулі епохи дескриптивно-гумористичні, глузливо-іронічні прізвиська, які сягали назв різних частин тіла, налічувалися сотнями, більшість із яких зникла. Деякі збереглися і понині. Так, антропонімії о. Мальта типу **Gambin** «Низькорослий» -англ. *'shortleg*, **Testa** «Голова» -англ. *'head* [21: xxxviii] були мотивовані фізичними особливостями особи: великим ротом, виступаючими зубами або головою незвичних розмірів чи конфігурації; пор. ще антропонімії Великої Британії: **Mouth** «Рот», **Hair** «Волосся» [23 : 234], пор. **Adam Cheke** (від *cheek* - 'щока' [14: 10]. Численні англійські та мальтійські прізвиська дають гумористичну характеристику людині за її специфічними особистими зовнішніми рисами: **Whitehead** «Сивий»; **Longman** «Довгастий» або «Нудний»; **Testaquadra** «Скандинав» або «Німець» - англ. *'square headed'* [21: xxxviii], В основі прізвиська **Wroot** лежить давньоангл. *mot* - 'рило, морда, пика' [14: 514, 575].

Часто субстантивувалися та антропонімізувалися дескриптивні прикметники, які позначали високий зріст або великі розміри особи на зразок **Lang** (від *long* - 'довгий'), **Bigg** (від *big* - 'великий'), **Greet** (від *great* - 'великий'); йор. також прізвиська французького походження **Grand, Grant** із значенням 'великий', скандинавського **Storr** (від давньо- скандинавськ. *storr* - 'великий') [23: 233]. Невисокі на зріст або невеликі за розміром люди отримували прізвиська на зразок **Small** або **Smale** «Маленький» [23: 233]; пор. мальтійське прізвиське **Magro** «Худий» або «Убогий» -англ. *'lean'* [21: xxxviii]. Від середньоангл. *gmbbe* - 'низькоросла людина' утворилися антропонімії **Grubbe, Grubb, Grubbes** [14: 208, 541]. Прізвиська **Grace, Grass** не походять від слів із відповідними значеннями 'грація, витонченість, привабливість' та 'трава' - вони сягають відповідного французького слова із значенням 'товстий, жирний' [23: 33]. Антропонім **Tew** походить від валлійськ. *tew* - 'жирний, товстий' [14: 447].

Певні риси характеру часто знаходять своє відбиття у відад'єктивних прізвиськах. Прізвиська **Grimm, Grimme** сягають староангл. *grimm, grim* із значенням 'лютій, жорстокий; дикий страшний, зловісний' [14: 206,541]. Прізвиська **Grill, Grills** сягають середньоангл. *grill* із значенням 'лютій, жорстокий' [14:206,541]. Пор. мальтійські прізвиська: **Terrible** «Жахливий» або «Страшний» - англ. *'dreadful*, **Falzon** «Брехливий» - англ. *'deceitful'* **Beast** «Бестія» або «Тварюка» -англ. *'beast'* [21: xxxviii]. Це свідчить або про значну кількість людей із відповідними внутрішніми рисами, або про ономастичні смаки населення в певний період історії антропонімії.

Часто виокремлюються та онімізуються позначення фізичних вад: пор. прізвиська: **Domm, Domb** (від *dumb* - 'німий'), **Deave** (від середньоангл. *deaf* - 'глухий'); мальтійські прізвиська: **Losco** «Кривий» або «Косоокий» - англ. *'squint-eyed*, **Balbo** «Заїка» - англ. *'stammered*, **Daft** «Божевільний» - англ. *'mad* [21: xxxviii]. Прізвисько **Born** походить від давньофранц. *boigne*

- 'одноокий', 'косоокий' [23: 242]. Фізичні вади закарбовані в таких прізвиськах, як **Cromb, Crumb** (від давньоангл. *civmb* - 'зігнутий, кривий', 'згорблений, сутулий'), **Crook** (від давньоскандинавськ. *krokr*), **Wrong** (від староангл. *vsrang*), **Yapp** (від давньоангл. *gcap*) із тими ж значеннями [23: 234]. Стосовно прізвиськ, які пов'язані з позначенням професій, видів діяльності, то, на відміну від українських прізвиськ, які часто мають гумористичне забарвлення різної концентрації, в англійській та мальтійській антропонімії такі слова онімізуються переважно із нейтральною конотацією, з домінуванням чисто номінативної функції: **Franklin, Bachelor, Knight, Squire, Prince, Duke, Earl** [21: xxxix]. Прізвиське **Wagner** перекладається як «Возій», від голландськ. *wagen* - 'фургон, новізка' [14: 475].

В основі гумористичних найменувань часто лежать антропонімії *метафору*. Огрядних, товстих людей називають *barrell* - 'бочка, барильце', звідки прізвисько **Barrell** [23 : 233]. Слово *ball* - 'куля' має переносне значення 'товста, гладка людина', звідки прізвиська **Ball, Balls** [14: 55]. Прізвиське **Bacon** походить від середньоангл. *bacon* - 'задня частина свинячої туші', 'окіст' [14:53]. Стрункі, високі, худі люди отримували гумористичні метафоричні прізвиська, які походять від таких апелятивів, як *spire* - 'шпиль', 'вістря, стрілка', 'гостра вершина'; *sprig* - 'гілочка, паросток'; *stick* - 'палиця, прут, тростина', 'гілочка, гілка'; *twig* - 'гілочка, прут', йор. антропоніми **Spire, Sprigg, Stick, Twigg** [23: 233].

Висміювалися також різні моральні якості людей, що знайшло своє відбиття в антропонімії сфері. В основі антропонімів **Karl, Karle** лежить середньоангл. *carl* - 'чоловік', 'селянин', 'простолудин', йор. давньоангл. *seogi*- 'простолудин', 'селянин' перен. 'іруба, брутальна людина' [14: 257, 528, 529]. Середньоанглійське слово *bugel* мало значення 'грубий матеріал із вовни рудувато-коричнюватого кольору'. В антропонімії ця лексема використовувалася для гумористичного позначення рудобородих селян, малоосвічених людей, звідки прізвиське **Burrel** [14: 99]. Сленгове слово *penny-Jother* - 'скупий, скарєдний, скнара', онімізувавшись, дало ряд колоритних, характеризуючих прізвиськ **Pennyfather, Pennefather, Pennyfeather, Penfare, Pannifer** [23: 224]. Численні прізвиська походять із гумористично-насмішкуватого позначення соціального статусу людини. Бідність завжди викликала негативну емоційну реакцію. Англійське прізвиське **Brockless** походить від давньоскандинавськ. *broklauss* - англ. 'голоштанець', 'голодранець' [14: 92]; мальтійські прізвиська: **Garroni**

«Базікало» - англ. *'prattler'*, **Mangion** «Ненажера» - англ. *'glutton'*, **Camenzuli** «Нічна сорочка» - англ. *'nightshirt'* [21: xxxviii]. Поява англійського прізвища **Bong** мотивована тим, що носій прізвиська вимовляв слово *bang* 'з шумом зачиняти двері', 'грюкнути, бахнути', як *bong* у фразі *Don't bong the door!* 'Не грюкай дверима!' [23: 220].

Глумливими, іронічними, насмішкуватими йменуваннями виступають віданімалістичні прізвища типу **Grice, Grise, Griss** (від середньоангл. *gris* - 'підсвинок', 'свиня'); прізвища **Hogg, Hogge** (від середньоангл. *hog* - 'свиня, кабан') [14: 206, 236, 541]. Прізвище **Love** походить не від апелятива *lore* - 'кохання, любов', а сягає давньофранц. слова *louve* - 'вовк', пор. антропоформулу **Robert le Love** (1279 р.) [23: 264]. Часто онімизувалися позначення птахів із різними конотаціями. Лексема *cock* 'півень' використовувалася для позначення зухвалих, нахабних молодиків з поважною пихатою ходою, які працювали кухарчуками, підмайстрами, прислугою тощо, звідки антропоніми **Cock**, в деяких випадках **Cook**, а також **Cocke** [23: 268]. Цікавим видається своєрідний асоціативний зв'язок між прізвишком-характеристикою ревнивої людини **Swan** та позначенням птаха (*swan* - 'лебідь'). Самці цих птахів виявляються лютими під час розмноження, звідки таке прізвисько [23: 267]. Ледаці, мляві, боязкі люди, сільські простаки отримували прізвисько **Chub** (від *chub* - 'головень' (риба)) [23: 274]; йор. мальтійські прізвища **Agnello** «Овечка» або «Простак» - англ. *'lamb'*, **Fox** «Лис» [21: xxxviii].

Своєрідним засобом вираження гумору в антропонімії виступає ономастичний астеїзм, коли онімизуються образливі, зневажливі, лайливі слова для формування прізвищ із гумористичним проявом дружнього ставлення, симпатії. До цієї категорії П. Ріні зараховує такі англійські прізвища, як **Swineshead** «Свиняча голова», **Lambshead** «Голова ягняти», «Овеча голова» [23: 227], а М. Кассар - мальтійські прізвища: **Prictoe, Panzavecchia** «Пухкий живіт» - англ. *'mellow belly'*, *'old paunch'*, **Cacciamosca** «Мухоловка» - англ. *'fly-catcher'*, **Mangiafico** «Пожирач інжиру» - англ. *'eater of figs'* [21: xxxviii-xxxix].

Антропонімна спадщина Франції мало знайома українському читачеві, особливо в гумористично-конотативному вимірі. Між тим, французький гумористичний антропонімікон вирізняється значенневою місткістю, різноматттям лексико-семантичних конотативних моделей, відбиває риси національної ментальності, історико-культурні традиції французів. Безумовна своєрідність та оригінальність французької антропосистеми, її лінгвістична багатогранність змушує нас проаналізувати її більш легально, бодай в одному із аспектів, а саме в гумористично-конотативному.

Французи приділяють значну увагу зовнішньому вигляду. Відхилення від загального стандарту зовнішності людини фіксується в загальноновживаній мові і знаходить своє відбиття в антропонімії сфері.

Людина без переднього зуба настільки неприємно вражає французів, що існує спеціальна лексема *breche-dent* - (людина) без переднього зуба, звідки численні антропоніми **Berc, Brec, Br chard, Br cheux, Br chu, Br chot, Brichdent** тощо [22: 37, 64]. Прізвища, утворені із прізвиस्क, що мотивовані вказівкою на зріст, становлять окрему лексико-семантичну групу. Такими виступають іменування **Menu, Menuel**, що походять від прикметника *menu* із значенням 'малий на зріст' [22: 429]; **Basset, Bassez, Bassot, Bassu, Bassuet, Basseux** (*fas* - низький', 'невисокий') [22: 29]. Прізвище **Moindre** походить від прикметника *moindre*, що виступає із субстантивованим значенням 'маленька особа', 'нижча, слабша особа' [22: 437]. Антропоніми **Cambin, Cambet, Camet, Chambet** постали від провансальського слова *cambo* - 'нога' із конотативним значенням 'людина із малими ногами' [22: 81]. Прізвисько **Bouzanguet** мало значення «карапузик», «карлик, «потвора» [22: 62]. Гасконське прізвище **Camadeau** походить від *camada* - 'великий крок' із переносним значенням 'людина із великими ногами' [22: 80]. Бретонське прізвище **Troadec** має доіміне значення '(той, хто має) довгі ноги' [22: 578]. Баскське прізвище **Andia** мало значення 'рослий' [22: 9]. Прізвище **Arrachequesne** < *arrache-chfine* - 'вирви дуб' походить від позначення дуже сильної людини [22: 13]. В антропонімії Франції досить численні прізвища, в основі яких лежить семантема *ведмідь* із конотативним значенням 'мало комунікативна людина': **Lours, Oursel, Ourselin, Orset, Orseau, Orsat, Ousaire**, а також **Hours, Hourseau** < *ours* - 'ведмідь' [22: 458]. Окрему лексико-семантичну групу французьких гумористичних антропонімів становлять іменування, мотивовані великим черевом нершоносія прізвиська. Таким є прізвище **Ventre**, що походить від апелятива *ventre* - 'живіт, черво, утроба', пор. деривати *Ventrillon, Ventroux* [22 : 590]. Прізвища **B denne, Bedon** сягають розмовного апелятива *bedaine* - 'брюхо', 'пузан' на позначення товстих, огрядних людей [22: 35]. Прізвище **Beugras** < *boeuf gras* - 'жирний бик' походить від прізвиська, яке позначало огрядних людей [22: 41]. Прізвища **Tonneau, Tonnel, Tonnelat, Tonnelot** сягають апелятива *tonneau* - 'бочка, кухва', нор. *gros comme un tonneau* - 'товстий як бочка' [22: 572]. Прізвище **Moul** походить від давньофранц. слова із значенням 'пухленький, угодований' [22: 443]. Худих люд ей **Magre, Magret, Magrin, Magrou, Magron** - діалектні різновиди від прикметника *maigre* - 'худий', 'худорлявий' [22: 405]. Кістлявих людей називали **Losset, Losson** «Маленька кісточка» від *os* - 'кістка' [22: 397], пор. *raquet d'os* - 'скелет', 'мішок із кістями'. Прізвище **Minssart** є антропонімним пейоративом від прикметника *mince* - 'тонкий, худорлявий', 'незначний, мізерний' [22: 436]. Прізвище **Le Moan** походить від бретонського слова із значенням 'тонкий, сухорлявий' [22: 437]. Часто в основі антропонімів лежить позначення голови із вказівкою на її розміри, конфігурацію, певні характеристики тощо. Слово *tête* -

‘голова’ лежить в основі багатьох антропонімів, які мають загальне доонімне значення ‘(особа) з сильною, міцною головою’; інше, переносне, значення таких антропонімів - ‘упертий’ (від слова *tête*), пор. **Teste, Tfite, Testard, Testart, T tard, T tart, Testaud, Tctaud, Testot, T tot, Teston, Testu, T tu, Testut** тощо [22: 567]. Від давньоокситанськ. *cab* - ‘голова’ утворились конотативні за походженням прізвища **Cabasse, Cabasson, Cabassut, Cabut, Capard, Capart** на позначення особи із великою головою [22: 76, 85]. Ціла низка конотативних композитних прізвищ на півдні Франції мають в своєму складі компонент *cap* - ‘голова’: **Capgras** «Жирна голова», **Capgros** «Товста голова», **Caplong** «Довга голова», йор. прізвище на Корсиці **Capogrosso** «Товста голова» [22: 85]. Прізвища **Laden, Ladent, Ladant, Ledent** походять від слова *dent* - ‘зуб’ і своєю первинною семантикою вказували на людину із специфічною формою або розмірами зубів, а можливо, мали метафоричне значення ‘зла людина’ [22: 356]. Привертала до себе увагу французів і форма носа, звідки різні найменування. Апелятив *camus* - ‘кирпатий’ має ряд антропонімних реалізацій: **Camus, Camu, Camut, Camusat, Camuset, Camuseau, Camuseaux, Camussat, Le Camus, Lecamus**; пейоративною формою виступає також прізвище **Camard** [22: 81, 83,84]. Грубі слова із значенням «морда, рило, пика» лежать в основі кількох прізвищ. Зокрема прізвища **Mourral, Mourre, Mourut, Mourue, Mourret, Mourruau** мають в основі слово *mourre*, переносне значення якого - ‘рило, морда’ [22 : 444]. Густа та довга борода вочевидь не була типовою для зовнішності французів, сприймалася із певними емоціями, зокрема іронічного характеру, і її антропонімізовані позначення становлять певну лексико-семантичну групу. Від лексем *barbe* - ‘борода’, *barbu* - ‘бородатий’ виникли численні антропонімії: **Barbas, Barbat, Barb, Barbey, Barbet, Barbin, Barby** [22: 25, 26, 352]. Пор. ще **Barberousse** «Рижа борода», **Barbellion** < *barbe (de) lion* - ‘борода лева’ [22: 25]. Баскське прізвище **Bizarra** перекладається як ‘волосся борода’, позначаючи, таким чином, бородату особу [22: 45]. Бретонське прізвище **B1 vec** має значення ‘волосатий, волохатий’, а прізвища **Bloc’h, Blouc’h** мають значення ‘безволосий’, ‘безбородий’, ‘гладкий’ [22: 47]. В Ельзасі трапляються прізвища германського походження **Taub** «Глухий», **Taubmann** «Глуха людина» [22: 564]. Зазначимо, що прізвища на позначення німії або глухонімії людини в наших джерелах не зафіксовані.

Таким чином, відчуття гумору, здатність жартувати, а також кепкувати, іронізувати являють собою риси, притаманні всім людям, реалізуються в будь-якій мові світу і знаходять певне відбиття в ономастичній сфері. Кожен народ реалізує почуття гумору (в широкому сенсі) в ономастичній сфері по-різному. Проте існує одна закономірність: мовна спільнота, мовний соціум, які складають простіші, менш вибагливі

та вільніші в своїх мовних виразах групи людей, мають значний прошарок дотепних, влучних, жартівливих власних імен. І навпаки, верствам населення, які вважаються вищими за своїм соціальним станом, бракує творчого потенціалу, живої уяви, ономастичної сміливості для створення колоритних, дотепних, іронічних, а то й глузливих назв.

Література

1. Большой англо-русский словарь: в 2-х т. Ок. 160 000 слов. /Авт. Ю. Д. Апресян, И. Р. Гальперин, Р. С. Гинзбург и др. Под общ. рук. И. Р. Гальперина и Э. М. Медниковой. - 4-е изд., испр., с дополнением. - М.: Рус. яз., 1987. - Т. А - М. - 1038 с.
2. Бучко Г. Є. Роль анекдотивно-антропонімних особових назв у творенні прізвищ Бойківщини / Г. Є. Бучко // Студії з ономастики та етимології 2004. / НАН України, Ін-т укр. мови; О. П. Карпенко (відн. ред.). -К.: «Довіра», 2004. -С. 11-15.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [авт.-укл. і голов. ред. В. Т. Бусель]. -К: Ірпінськ: ВТФ «Перун», 2002. -1440 с.
4. Гак В. Г. Новый французско-русский словарь / И. Г. Гак, К. А. Ганшина. -10-е изд., стереотип. - М.: Рус. яз. - Медиа, 2005. -XVI, 1160, [8] с.
5. Галицько-руські народні приповідки: У 3-х т. / Зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко: 2-е вид. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006, Т.1. -832 с.
6. Галицько-руські народні приповідки: У 3-х т. / Зібрав, упорядкував і пояснив Іван Франко: 2-е вид. - Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006, Т. 3. -837 с.
7. Сфименко І. В. Антропонімія Карпат і суміжних територій / І. В. Сфименко // Студії з ономастики та етимології 2004. / НАН України, Ін-т укр. мови; О. П. Карпенко (відн. ред.). - К: «Довіра», 2004. - С. 64-72.
8. Ковалев Г. Ф. Автобіографізм ономастики Н. В. Гоголя / Г. Ф. Ковалев // «Філологія і освітній процес: 21 століття»: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Одеса, 2010-С. 108-110.
9. Мариниченко В. Г. Мова байок Л. Глібова / В. Г. Мариниченко // Українська мова в школі. -1958. -№ 4. - С. 22-29.
10. Масенко Л. Т. Українські імена і прізвища.: Монографія / Лариса Терентіївна Масенко. - К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990. - 48 с. (Сер. 6. «Духовний світ людини; № 3).
11. Михальчук О. Особливості формування сучасних українських прізвищ / О. Михальчук // Науковий вісник

- Чернівецького університету. - Випуск 356-359. Слов'янська філологія. Збірник наукових праць. Чернівці, 2007. - С. 325-328.
12. Плющ П. П. Мовні засоби гумору в «Енеїді» І. Котляревського / П. П. Плющ. — К: Вид-во Київського унів-ту, 1959. -67 с.
 13. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища : Монографія / Юліан Костянтинович Редько. - К: Наукова думка, 1966. -216 с.
 14. Рыбакин А. И. Словарь английских фамилий: ок. 22700 фамилий / А. И. Рыбакин. - М. : Русский язык, 1986. -576 с.
 15. Скорик О. С. Емоційно-забарвлена лексика в творах Г. Ф. Квітки-Основ'яненка як один із засобів гумору / О. С. Скорик // Українська мова в школі. -1958. -№ 6. - С. 20-23.
 16. Скорук І. Д. Прізвища-композиції в антропоніміці м. Луцька / І. Д. Скорук // Актуальні питання антропоніміки / Відп. ред. І. В. Єфименко. - К., 2005. - С. 207-217.
 17. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. -К.: Наук, думка, 1973. -279 с.
 18. Тараненко О. О. Контамінація / О. О. Тараненко // Українська мова: Енциклопедія. [Видання третє, зі змінами і доповненнями]. -К.,2007.-С. 280-282.
 19. Худаш М. Л. З історії української антропонімії: Монографія / Михайло Лукич Худаш. -К. : Наукова думка, 1977. -236 с.
 20. Худаш М. Л. Із спостережень над українськими козацькими особовими назвами-композиціями середини XVIII ст. / М. Л. Худаш. // Ономастика: Питання мовознавства. - К. : Наукова думка 1966. -С. 137-138.
 21. Cassar, Mario. The Surnames of Maltese Islands: An Etymological Dictionary / Mario Cassar. - Malta San Gwann : Book Distributors Ltd., 2003.-398 p.
 22. Dauzat A. Dictionnaire etymologique des noms de famille et prenom de France / Albert Dauzat. - Paris. 3-е edition revue et augmentee par Marie-Therese Morlet. - Paris: Librairie Larousse, Rue Bonaparte, 28, 1951. -626 p.
 23. Reaney P. H. The Origin of English Surnames. Third impression / P. H. Reany. - London: Routledge and Kegan Paul, 1969. -415 p.